

İQLİM DƏYİŞİKLİYİ ÇƏRÇİVƏSİNDƏ EKOLOJİ TƏHSİL VƏ MAARİFLƏNDİRMƏNİN İSTİQAMƏTLƏRİ

Fatimə Hacıyeva

*AR FHN RMİTLİETMBİ Təhsil məsələləri sektoru, Bakı
fatima.hajiyeva@fhn.gov.az*

Müasir inkişaf mərhələsində bəşəriyyətin qlobal problemlərindən biri təbii mühitin insan fəaliyyətinin tullantıları ilə ciddi şəkildə çirklənməsi nəticəsində yaranan ekoloji problemdir. Ətraf mühitə mənfi təsir göstərən səbəblərdən biri də əksər insanların iqlim dəyişikliyinə təsirləri və ya onu azaltmaq üçün görəcəkləri tədbirlər haqqında tam məlumata sahib olmamasıdır.

Dünyada milyonlarla gənc iqlim problemləri ətrafında səfərbər olub. Bizim məqsədimiz məktəblərdə yüksək keyfiyyətli tədris materialları, innovativ metodlar və müvafiq maraqlı tərəflərin iştirakı ilə ekoloji, sosial və iqtisadi transformasiyanı həyata keçirərək iqlim təhsili üçün şərait yaratmaqdır. "Ekoloji təhsil" termini dedikdə, ətraf mühitin idarə edilməsi, mühafizəsi və ekoloji təhlükəsizlik sahəsində mövcud beynəlxalq müqavilələrin, normativ-hüquqi aktların ümumi məktəb proqramına integrasiyası başa düşülür. Ekoloji təhsil ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində vəzifələrin yerinə yetirilməsinə və ekoloji yönümlü davranışın formalaşmasına töhfə verən dəyər yönümlülərinin, davranış normalarının və xüsusi biliklərin inkişafına yönəlmiş təhsil və təlim prosesidir.

Azərbaycanda iqlim təhsili bu gün mühüm mövzudur. İqlim dəyişikliyinə təsirlərinə həssas olan regionda yerləşən ölkə kimi Azərbaycan üçün məktəblərdə, universitetlərdə və daha geniş ictimaiyyətdə iqlim təhsilinə üstünlük verilməsi vacibdir. Təhsil ilk öncə məktəbdə başlamamalıdır. Təhsilin təməli əvvəlcə ailədə, sonra məktəbəqədər hazırlıq kurslarında qoyulmalıdır. Azərbaycanda iqlim təhsilinin ümumi təhsil proqramına integrasiyası istiqamətində səylər getdikcə artır. Bəzi məktəblər iqlim dəyişikliyi, onun səbəbləri, ətraf mühitə və cəmiyyətə təsirlərinə diqqət yetirərək, təbiət və coğrafiya dərslərinə ekoloji mövzuları daxil etməyə başlayıblar.

Maarifləndirmə müxtəlif şəraitlərdə, o cümlədən məktəblər, universitetlər, iş yerləri, icma təşkilatları və onlayn platformalar vasitəsilə həyata keçirilə bilər. Hazırda bir çox biznes məktəbləri maliyyə, marketinq, strategiya, mühasibat uçotu, HR və idarəetmə kimi başqa fənləri "yaşıllaşdırmaq" yolu ilə davamlılığı integrasiya etmək səyləri ilə məşğuldur. Bu proses özlüyündə asan deyil, lakin qeyri-mümkün də deyil. ADİU və BDU-da artıq "yaşıl maliyyə", "yaşıl iqtisadiyyat" dərsləri tədris olunur. Amma bu iqlim təhsili üçün yetərli deyil.

Ekoloji təhsil ümumi orta təhsilin bütün mərhələlərində əsas rol oynayır. O, aşağıdakı pedaqoji funksiyaları yerinə yetirir:

1. Şagirdlərin şüurunda dünyanın vahid mənzərəsinin formalaşmasına və inkişafına kömək edir;
2. Təlim prosesində əxlaqi tərbiyənin imkanlarını genişləndirir;
3. Şagirdlərdə bilik və bacarıq formalaşdırmaqla, onlarda öncədən hadisələri proqnozlaşdırmaq qabiliyyətini inkişaf etdirir.

Təhsil sahəsində bu hədəflər olmalıdır:

- İqlimlə əlaqəli təhlükələr və təbii fəlakətlər haqqında əhəlinin biliyini gücləndirmək;
- İqlim dəyişikliyinə aid tədbirləri fəaliyyət istiqamətinə daxil etmək;
- İqlim dəyişikliyi təsirlərinin azaldılması və əvvəlcədən xəbərdarlıq mövzusunda təhsil, maarifləndirməyə aid olan potensialın təkmilləşdirilməsi.

Əhəlinin məlumatlandırılmasında mətbuatın rolu olduqca böyük və bir çox hallarda həlledici hesab edilə bilər. Təsədüfi deyil ki, UNESCO 2009-cu ilin sentyabr ayında Parisdə xüsusi toplantı keçirmiş və bu tədbir iqlim dəyişməsi ilə əlaqədar problemlərin qarşılınmasında yayım mediasının roluna həsr olunmuşdu. UNESCO-nun layihəsi çərçivəsində Azərbaycanda yayım mediasında çalışan jurnalistlər və bu istiqamətdə ixtisaslaşan tələbələr üçün 2010-cu ilin dekabr ayında Bakıda xüsusi təlim seminarı təşkil edilmişdir.

Seminar UNESCO-nun Milli Komissiyasının təşəbbüsü ilə Azərbaycan Mətbuat Şurası, UNESCO-nun "İnsan və Biosfer" (MaB) Milli Komitəsi və Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondu tərəfindən keçirilmişdir. Tədbirin məqsədi yayım jurnalistlərinin iqlim dəyişmələri, bu hadisələri törədən amillər və onların qarşısının alınmasının yolları barəsində bilik və bacarıqlarını artırmaqdan ibarət idi və beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdi. Azərbaycan Respublikasında hazırkı təlim proqramının işlənməsi bu istiqamətdə atılan növbəti addımlardandır və ölkədə ixtisaslaşmaq üzrə olan elmi jurnalistikanın inkişafına xidmət edir.

2015-ci ildə AR Təhsil Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə "İqlimi deyil, özünü dəyiş" mövzusunda tədbir keçirilmişdir.

AR Elm və Təhsil Nazirliyinin tərəfdaşlığı, AR Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin koordinasiya-sı, Avropa İttifaqı, Yaşıl İqlim Fondu və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramının (BMTİP) birgə əməkdaşlığı nəticəsində iqlim dəyişikliyinə azaldılması və uyğunlaşma tədbirləri üzrə məktəb simpoziumu keçirilib. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 100 illiyinə həsr olunmuş simpozium ekoloji problemlər barədə məlumatlılığın artırılmasına yönəlib. Simpozium çərçivəsində dövlət və özəl məktəblərdən ibarət 13 təhsil müəssisəsinin yuxarı sinif şagirdlərinə iqlim dəyişikliyinə azaldılması və uyğunlaşma tədbirləri ilə bağlı tədqiqat layihələrini nümayiş etdirmək üçün platforma təqdim edilib. Simpoziumda AR Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, Avropa İttifaqı və BMTİP nümayəndələri "Gələcək burada başlayır" məktəb müsabiqəsi iştirakçılarının hazırladıqları layihələrlə tanış olublar.

Ümumiyyətlə, Azərbaycanda iqlim təhsili daha dayanıqlı və davamlı cəmiyyət qurmaq üçün vacibdir. Ekoloji şüur mədəniyyətini inkişaf etdirməklə, pedaqoqlar fərdlərə gələcək nəsillərə fayda verən qərarlar qəbul etməyə kömək edə bilər.

Azərbaycanda iqlim təhsilinin inkişafı istiqamətində daha çox yol qət etmək üçün bu üsullardan istifadə edə bilərik:

1. Bu mövzu ətrafında elmi layihələr, məqalələr çap etmək;
2. İqlim təhsilinin inklüziv təhsilə inteqrasiyası ilə sağlamlıqdan məhrum olan şagirdləri, tələbələri ətraf mühit haqqında informasiya ilə təmin etmək;
3. Məktəbdənkənar təlimlər təşkil etmək;
4. Rəqəmsal platforma və müasir texnologiyalardan istifadə etməklə online vebinarlar, kurslar təşkil etmək.

Təhsil həyatın özüdür. Yuxarıda deyilənlər belə qənaətə gəlməyə əsas verir ki, şagirdlərin ekoloji mövzuya həsr edilmiş tədbirlərə cəlb edilməsi fənni öyrənməyə marağını inkişaf etdirir, onlara ekoloji təhlükəsizlik haqqında sistemli ideyalar aşılanır. Məktəb müəllimlərinin işində əsas məqsəd şagirdlərdə ekoloji biliklərdən səmərəli istifadə etmək bacarığında, insan fəaliyyətinin mənfi nəticələrinin qarşısının alınmasına və aradan qaldırılmasına yaradıcı yanaşmada özünü göstərən kifayət qədər inkişaf etmiş ekoloji düşüncə qabiliyyətini inkişaf etdirməkdir. Biz bu istiqamətlərdə xeyli inkişaf yolu keçmişik. Amma hələ də bizim yeni fikirlərə və innovasiyalara ehtiyacımız var. İqlim təhsili təşəbbüsünə sərmayə qoymaqla, Azərbaycan iqlim dəyişikliyinə yaratdığı problemləri həll edə bilən daha möhkəm və ekoloji cəhətdən şüurlu cəmiyyət qurmaq istiqamətində çalışır. Nəticədə hansı peşə sahibi olmasından asılı olmayaraq, ekoloji təhsil almış hər bir şəxs ekoloji zərərləri azaltmaq və aradan qaldırmaq üçün fəaliyyət göstərə bilər.

Ədəbiyyat:

1. "İnklüziv inkişaf parametrlərinin təhlili". Bakı: Elm, 2018.
2. "İqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizə". Bakı: Elm, 2021.
3. "Ətraf mühit və iqlim". Bakı: Elm, 2016.